

Юлія Шустова

Российский государственный гуманитарный университет
Российская государственная библиотека
кандидат исторических наук, доцент (Россия)
e-mail: shustova@yandex.ru
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8909-4976>

Киричук О., Орлевич І. Львівський Ставропігійський інститут (1788–1914): Роль у суспільно-політичному, культурному та релігійному житті українців Галичини / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Інститут релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії. Львів: Логос, 2018. 288 с.

Аннотація. В статті рецензується монографія Александри Киричук і Ірини Орлевич, в якій розглядається діяльність Ставропігійського інституту – громадської організації, що відіграла важливу роль в суспільно-політичній, релігійній, культурній та науковій житті західноукраїнських земель. Дослідження написане на основі різноманітних за своєю видовою структурою джерел, більшість з яких введено в науковий оборот вперше. Авторки дали детальну характеристику правових та фінансових основ діяльності організації, показали досягнення та невдачі в різних сферах суспільного життя – національно-політичній, церковно-релігійній, культурно-просвітницькій, видавничій та благодійній.

Ключові слова: Ставропігійський інститут, Успенська церква в Львові, типографія Ставропігійського інституту, бурса, Музей Ставропігійського інституту, Д. Зубрицький, Я. Головацький, І. Шараневич.

Монографія Александри Киричук і Ірини Орлевич присвячена одній з найважливіших інституцій в історії західноукраїнських земель – Ставропігійському інституту – організації, що відіграла важливу роль в суспільно-політичній, релігійній, культурно-просвітницькій, науковій житті. Львівський Ставропігія отримав організаційне оформлення в 1586 г. в грамоті на встановлення Львівського Успенського братства і за свою 350-літню історію переживав декілька найважливіших інституційно-правових змін, але завжди служив інтересам свого народу і віри. Історія Львівського братства присвячена обширній літературі, причому пріоритет в дослідженні історії своєї організації належить саме представникам Ставропігійського інституту. А робіт, присвячених діяльності Ставропігійського інституту, відносно небагато. Великий внесок в дослідження різних аспектів діяльності організації внесли І. Орлевич і А. Киричук, результатом їх багаторічних досліджень стала рецензована монографія.

Хронологічні рамки роботи охоплюють період від перетворення Львівського братства в Ставропігійський інститут в 1788 г. до початку Першої світової війни. Більше столітній період діяльності організації розглядається в самому широкому контексті сфер суспільного життя Львова і західноукраїнських земель.

Дослідження ґрунтується на обширному колекції джерел, більшість з яких вводяться в науковий оборот вперше. Основа дослідження склали документи фонду № 129 «Ставропігійський інститут» (Центральний державний історичний архів України, м. Львів). Це найрізноманітніші за своєю структурою джерела, що містять нормативно-правові, ділопродуцційні, фінансові документи про діяльність як самої організації, так і підпорядкованих їй типографії, бурси, музею. Також були досліджені документи в фондах діячів Ставропігійського інституту Відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника і Львівського історичного музею. Важливою складовою джерельної бази дослідження стали періодика і видання Ставропігійської типографії, багато з яких є бібліографічною рідкістю.

В першому розділі дається характеристика історіографії дослідження Ставропігійського інституту, причому розглядаються окремі роботи представників різних історіографічних напрямків і шкіл в хронологічному і географічному контексті. Показано початок дослідження історії організації самими представниками Ставропігійського інституту, які приклали багато зусиль для популяризації історії Ставропігії, публікації багатьох важливих джерел.

Чіткою і виваженою є структура монографії. Всі розділи монографії присвячені найважливішим аспектам діяльності Ставропігійського інституту: правовим основам

.....
ее деятельности, финансовым и хозяйственным аспектам, национально-политической, церковно-религиозной, издательской образовательной, научной деятельности организации.

При рассмотрении правового статуса Ставропигийского института и его функционировании в условиях политической жизни Австро-Венгрии особое внимание уделяется изменению правового статуса Ставропигии после ликвидации всех братств в империи. Организацию удалось сохранить, но коренным образом изменилось ее правовое положение в обществе по отношению и к церковным и к государственным структурам. Из средневековой по своему устройству корпорации она превратилась в одну из общественных организаций XIX в., сохранив с одной стороны основные функции, которые реализовывала с конца XVI в., но принципиально изменив свой статус для успешного функционирования в рамках и государственного устройства Австро-Венгерской империи, и в структуре Греко-католической церкви. В монографии подробно рассматриваются все этапы изменения правовых основ деятельности Ставропигийского института в конце XVIII, на всем протяжении XIX и начале XX вв. Такой подробный анализ правового статуса деятельности организации предпринят впервые на основании главным образом архивных не опубликованных документов. Также подробно рассматривается структурное устройство Ставропигийского института, его состав, символика организации. Ценным является список старейшин (сеньоров) и вице-сеньоров с 1788 по 1913 г. (с. 48–49).

Подробно в монографии проанализирована финансово-экономическая деятельность Ставропигийского института, который сохранил свою материальную автономию, которой пользовалась на протяжении двух веков и Ставропигийское братство. Однако устанавливался контроль за финансово-экономической деятельностью организации и отчитываться она должна была не только перед своими членами (как это было заведено в братстве), но и перед государственными финансово-фискальными органами. Авторы монографии скрупулезно рассматривают все нюансы финансово-экономического положения Ставропигии и ее взаимоотношения с различными государственными структурами, финансово-отчетную документацию. Указаны основные источники доходов и финансово-экономической деятельности Ставропигийского института, которые существенно изменились, по сравнению с деятельностью братства в XVII–XVIII вв. Если для братства основу финансового благополучия составляли доходы от издательской деятельности, то в Ставропигийском институте – различные донаты от частных лиц. Показывается как происходило использование этих капиталов в условиях банковской системы Австро-Венгрии. При этом отмечается, что не утратили своей значимости и доходы от деятельности типографии, а также использовались разные финансовые возможности займов, кредитов и пр.

Ставропигийский институт играл активную роль в общественно-политической жизни украинского населения Австро-Венгрии. Львовская Ставропигия всегда отстаивала права украинского населения, сохранив эту функцию как основную и в рамках деятельности Ставропигийского института. Только теперь этими вопросами занимались не ремесленники и купцы братства, а украинская интеллигенция и представители духовенства, образованнейшие люди своего времени, и государственные служащие. В монографии подробно рассматриваются сильные и слабые стороны национально-политической деятельности организации на протяжении более чем ста лет, ее успехи и поражения, анализируются причины неудач и просчетов. Особо отмечаются изменения, произошедшие в 40-х гг. XIX в. в общественной жизни Галиции, повлекшие необходимость изменения национально-политической деятельности Ставропигийского института. Рассматриваются политические взгляды членов организации, в т.ч. в контексте идей панславизма, русофильства и москвофильства в национально-политической жизни общества второй половины XIX в., формировании национальной идентичности, а также проанализирована ситуация кризиса идеологий в конце XIX – начале XX в.

Львовская Ставропигия, как организация, существовавшая при и вокруг Успенского храма, осуществляла все заботы о его содержании. Эти функции сохранил и Ставропигийский институт. В монографии подробно рассматриваются механизмы патроната над Успенской церковью, обеспечению функционирования ансамбля храма и прилегающих территорий.

Отдельный раздел монографии посвящен издательской деятельности Ставропигийского института. Рассмотрены этапы ее деятельности в конце XVIII, начале XIX в. и отмечены причины кризисы книгоиздания в этот период времени. Указаны мероприятия, которые проводили для изменения работы типографии как в полиграфическом (техническая модернизация оборудования), так и в тематическом (изменение и расширение репертуара книгоиздания), начиная с 30-гг. XIX в. В монографии впервые дается комплексная характеристика периодического издания – «Временника Ставропигийского института», показана его роль для консолидации и просвещения украинского населения, особо отмечается его роль в освещении женского вопроса.

Большой заслугой И. Орлевич и А. Киричук является подробная характеристика работы бурсы, в которой давали начальное образование на родном языке. Здесь говорится и о преподаваемых предметах, и о педагогических методиках, о дискуссиях вокруг процесса обучения и образования в бурсе, об учителях и учениках, а также о механизмах финансирования учебного заведения.

Особо следует отметить раздел монографии, посвященный научной деятельности Ставропигийского института. Среди его членов было много ученых, внесших вклад в развитие ряда областей научного знания, наиболее существенными были изыскания в области истории. Дается характеристика научной деятельности таких ученых, как Д. И. Зубрицкого, Я. Ф. Головацкого, А. С. Петрушевича, И. И. Шараневича. Также раскрывается деятельность Ставропигийского института в области музеефикации и сохранения памятников истории и культуры.

В книге упоминается огромное количество персоналий – членов института и людей с ними сотрудничавших или дискутировавших, деятелей культуры и науки. Очень жаль, что книга не снабжена именной указателем, который существенно бы расширил возможности обращения к богатейшему материалу, собранному в монографии.

Монография А. Киричук и И. Орлевича является весомым вкладом в изучение истории одной из важнейших институций на украинских землях в последней четверти XVIII – начале XX вв., раскрывающая многогранную деятельность Ставропигийского института в самых разных сферах, показаны как его достижения, так и неудачи. Безусловно, что данная монография станет поводом в дальнейшем более детально изучать разные сферы деятельности как самой организации, так и биографию ее членов, многие из которых были яркими людьми, оставившими существенный след в истории Украины.

Юлія Шустова

Російський державний гуманітарний університет
Російська державна бібліотека
кандидат історичних наук, доцент (Росія)

Киричук О., Орлевич І. Львівський Ставропігійський інститут (1788–1914): Роль у суспільно-політичному, культурному та релігійному житті українців Галичини / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Інститут релігієзнавства – філія Львівського музею історії релігії. Львів: Логос, 2018. 288 с.

Анотація. У статті прорецензовано монографію Олександри Киричук і Ірини Орлевич, в якій розглядається діяльність Ставропігійського інституту – суспільної організації, що відіграла суттєву роль у суспільно-політичному, релігійному, культурному та науковому житті західноукраїнських земель. Дослідження написано на підставі різних за своєю видовою приналежністю джерел, більшість з яких введена в науковий обіг вперше. Автори дали ґрунтовну характеристику правових і фінансових засад діяльності організації, показали досягнення і невдачі у різних сферах суспільного життя – національно-політичній, церковно-релігійній, культурно-просвітницькій, видавничій і благодійній.

Ключові слова: Ставропігійський інститут, Успенська церква у Львові, друкарня Ставропігійського інституту, бурса, Музей Ставропігійського інституту, Д. Зубрицький, Я. Головацький, І. Шараневич.

Yulia E. Shustova

Russian State University for the Humanities Russian State Library
PhD (History), Associate Professor (Russia)

O. S. Kyrychuk, I.V. Orlevych. Lviv Stavropigian Institute (1788–1914s). The Role in the Socio-Political, Cultural and Religious Life of Ukrainians in Galicia. Lviv: Logos, 2018. 288 p.

Abstract. The article reviews the monograph by Alexandra Kirichuk and Irina Orlevich, which examines the activities of the Lviv Stavropigi Institute. This organization played a significant role in the socio-political, religious, cultural, educational, scientific life of the Ukrainians in Galicia. It arose as a result of the reform of the Lvov Ukspensky Stavropigian brotherhood in 1788. The chronological framework of the work covers the period from the transformation of the Lvov brotherhood into the Stavropigian Institute in 1788 until the outbreak of the First World War. More than a century of the organization's activity is considered in the broadest context of the spheres of public life in Lviv and Western Ukraine. The study was written on the basis of sources that are diverse in their species structure. Most of the sources are archival documents and are introduced into scientific circulation for

the first time. The authors gave a detailed description of the legal and financial foundations of the activities of the Lviv Stavropigi Institute. The monograph provides a description of the achievements and failures of the Lviv Stavropegia in different spheres of public life in different periods. – The authors examined in detail the national-political, church-religious, cultural, educational, publishing and charitable activities of Stavropigia. The monograph by O. Kirichuk and I. Orleviy is a significant contribution to the study of the history of one of the most important institutions in the Ukrainian lands in the last quarter of the 18th – early 20th centuries.

Key words: Lviv Stavropegian Institute, Church of the Assumption in Lviv, printing house of the Stavropigi Institute, Bursa, Museum of the Stavropigi Institute, D. Zubritsky, Ya. Golovatsky, I. Sharanevich.

Статтю надіслано до редколегії 26.01.2021 р.
Статтю рекомендовано до друку 05.03.2021 р.